

Onder de loep. Een verkennend onderzoek van het ledenbestand van de Rederijderskamer van Sint-Petrus te Geraardsbergen (1634-1845)

Jacques DE RO

Het ontsluiten van de ledenlijst in het *Boeck vande naemen vande gulde broeders der rethoryce camer binnen der Stede van Gheeraertsberghe*, met name de *Rederijderskamer van Sint-Petrus (Thaboristen)* te Geraardsbergen ⁽¹⁾, biedt de genealoog de mogelijkheid verwante voorouders in de toneelvereniging op te zoeken. De ledenlijst kan hem hierbij helpen met extra informatie naast de gekende gegevens uit de parochieregisters: beroep, verwantschap, huwelijkspartner en overlijdensdatum.

Genealogische bron

Het ledenboek bevat een schat aan genealogische gegevens maar tegelijk duiken er bij nader onderzoek een aantal problemen op. Zo worden sommige familienamen onder het ancien régime anders geschreven dan na de instelling van de burgerlijke stand tijdens de Franse periode (bijv. Rijns = Rens, Van Kaezele = Van Caesele) of is de schrijfwijze verschillend van sommige persoons- en/of familienamen in de ledenlijst dan deze in andere archivalia uit die tijd (bijv. Margaretha van den Branden = Anne Maria van den Branden, de familie Van Den Herwege = Vanden Herweghe). Op zich al een interessante bron voor de studie van de onomastiek ⁽²⁾. Bij gebrek aan een kwartierstaat van een bepaalde familie (bijv. de familienaam Van Lul komt 21 keer voor, De Lauw 17 keer) is het haast onbegonnen werk om de verwantschap tussen de talrijke gelijknamigen na te gaan. Met enkel als bijkomende informatie de toetredingsdatum is het quasi onmogelijk te achterhalen over welke persoon het precies gaat. Gewoon afgaan op een bekende naam kan tot verkeerde conclusies leiden zoals dit gebeurd is

in het werk over de Geraardsbergse rederijders door G. Di Montensis. Deze auteur duidt een zekere Joos Schollaert, die volgens de ledenlijst in 1634 toetreedt, aan als de bekende dichter en humanist ⁽³⁾. Het kan hier onmogelijk gaan om deze voorname scholaster die geleefd heeft van 1564 tot 1608. Hetzelfde geldt voor diens zoon Christiaan Schollaert, tot priester gewijd in 1614 en op zijn beurt scholaster in 1617. De gelijknamige "Cristiaen Schollaert", die zich bij de Thaboristen aansluit in juli 1700 en overlijdt in 1735 is beslist iemand anders. ⁽⁴⁾ Poneren we dezelfde interpretatiewijze bijvoorbeeld naar de 19de eeuw, dan blijft de onzekerheid groot of het wel de juiste persoon is die we in de ledenlijst vermoeden. Zo wordt op 26 januari 1812 een zekere Bartholomeus Van Damme († 1813) opgenomen in de Rederijderskamer. Over Van Damme weten we dat hij armenmeester van Onkerzele is in 1764-1788 en van Deftinge in 1778-1794, ontvanger van de Sint-Adriaansabdij in 1784, meier van Onkerzele in 1786-1794, baljuw van Grimminge in 1792, lid van de municipaliteit van Geraardsbergen in 1797-1798, textielabrikant en lid van de Geraardsbergse lakensnijdersgilde

in 1790, ontvanger van het Sint-Jansgodshuis en de Armentafel in 1796 en bestuurslid van de Burgerlijke Godshuizen te Geraardsbergen in 1798. Bovendien staan als landmeter enkele figuratieve kaarten van de wind- en watermolens in de Geraardsbergse regio uit de jaren 1780 op zijn naam. ⁽⁵⁾ Zijn toetreding tot het toneelgezelschap betekent voor de gilde zeker een troef, zeker na de scheuring in 1808 met de Motionisten (*Voor Eer en Kunst*) waardoor de werking jarenlang lam ligt. Alleen met enkel de toetredingsdatum als enige referentie, weten we dus niet of zijn naam overeenkomt met de man die we voor ogen hebben.

De studie van het ledenbestand vereist dus een grondig genealogisch onderzoek van de parochieregisters voor het ancien régime en van de burgerlijke stand voor de 19de eeuw. Naast het traceren van personen, kan het ledenbestand dan ook worden onderzocht naar beroep, sociaal milieu, familiebanden, leeftijd enz..

De familie Rens in het ledenboek

Dat het ledenboek van de Thaboristen nuttig kan zijn bewijst de

⁽¹⁾ De ontsluiting is het werk van Christ Van Cauwenberge en wordt uitgegeven onder het nulnummer van de *Van Cauwenberge*-reeks.

⁽²⁾ *Onomastiek* of naamkunde is de studie die de betekenis, de oorsprong en de verspreiding van namen onderzoekt.

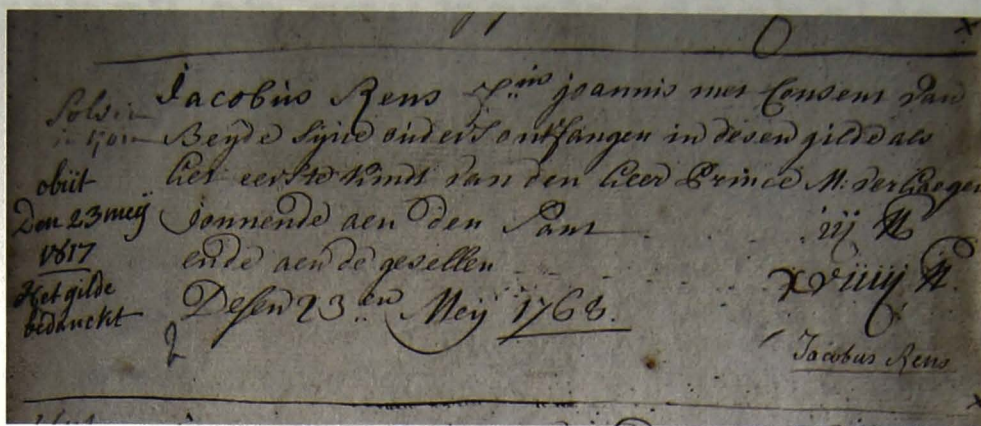
⁽³⁾ G. DI MONTENSIS, *Aanteekeningen betreffende de rederijderskamers en het vroeger Tooneel te Geeraardsbergen (1476-1808)*, in *Brabander*, II, 1922, p. 18.

⁽⁴⁾ M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen uit het rijke verleden van Geraardsbergen XIIIe eeuw - XXe eeuw*, Geraardsbergen, p. 147.

⁽⁵⁾ J. DE RO, i.s.m. D. SURDIACOURT, M. VAN TRIMPONT, J. COPPENS, L. BEECKMANS, N. DE BROUWER, N. VAN LIEFFERINGE, G. WELLEMAN, *De Muur rond Geraardsbergen. Van gesloten naar open stad*, Geraardsbergen, 2009, p. 143-146.

stamboom van de familie Rens die notaris Jean-Louis Rens in oktober 1971 heeft uitgebracht. Bij zijn opzoekingen heeft hij ook het archief van de Sint-Petrusgilde geraadpleegd. Al meteen stelt de auteur dat voor de familienaam Rens in de loop der eeuwen meerdere schrijfwijzen bekend zijn: *Reyns, Ryns, Reins, Rents* en *Rens*. Terwijl de familie Rens in de 19de eeuw op het lokale politieke voorplan treedt, is zij vooral actief op het cultureel gebied in de eeuw van de verlichting. In het ledenboek vinden we enkel *Rijns* (2 x) en *Rens* (10 x). Zonder een uitgewerkte genealogie is het onmogelijk al deze gelijknamigen historisch te plaatsen. Zo staan drie gildeleden ingeschreven onder de naam "Joannes", maar dankzij het studiewerk van Jean-Louis Rens kunnen we ze identificeren.

Vooreerst is er Joannes Rens (1713-1788) ("Reyns" in de genealogie), zoon van Walterus en van Maria Cuvelier, is lijnwaadhandelaar en blauwverver, bezit een olie- en kalandermolen in de Vredestraat en sluit zich in juli 1731 aan bij de Sint-Petrusgilde, waar hij in 1735-1747 de functie van alpherus bekleedt. Zijn echtgenote Anna Maria Antheunis († 1793) ("Anna Marie Anteunis" in het ledenboek) voegt zich bij het toneelgezelschap in november 1760. Zijn vader Walterus Rijns (1685-1728), eveneens lijnwaadhandelaar, is gildebroeder vanaf juni 1705 en in 1723 prince. Zijn tante Caroline Cuvelier († 1758) ("Carline" in het ledenboek) sluit zich aan op 1 juli 1718. Zijn oudere zuster Juliana (1709-1746) ("Juliaen" in het ledenboek) maakt eveneens deel uit van het toneelgezelschap vanaf augustus 1735. Ook drie van zijn zonen worden gildebroeder: Jacobus (1751-1817) ("Jacobus Franciscus" in de genealogie) volgt volledig het voorbeeld van zijn vader: hij is blauwverver en wordt Thaborist in mei 1768. Veel later volgen zijn twee jongere broers Henricus (1756-1834), blauwverver en Egidius (1759-1816),

Jacobus Rens (1751-1817), zoon van Joannes, treedt toe tot de Sint-Petrusgilde op 23 mei 1768.

onderwijzer. Zij schrijven zich beiden in op 16 juni 1783. De verbondenheid met de toneelgilde gaat dus over meerdere generaties en zelfs de aange trouwde familie raakt betrokken. De tweede "Joannes Rens" betreft Jean Baptiste Rens (1752-1823), eveneens zoon van de voornoemde Joannes. Deze kruidenier uit de Vredestraat wordt in de gilde opgenomen op 4 mei 1777.

De derde "Joannes Rens" uit de ledenlijst is Jean Rens (1792-1880), zoon van Adrianus Josephus, schoenmaker en van Maria Carolina Walraevens. Met zijn opname in de gilde in juni 1812, volgt hij het voorbeeld van zijn vader. Onderwijzer Adrianus Josephus Rens (1763-1826) ("Adrianus" in de genealogie) sluit zich in november 1776 aan bij de Thaboristen en vervult er de functie van griffier in 1812-1825. Onder het Frans bewind is hij commissaris van de departementale administratie en zorgt er voor het innen van de belastingen en het opstarten van de burgerlijke stand. Jean-Louis Rens beschouwt de man als de "voorvader van talrijke Vlaamse letterkundigen", omdat veel van zijn nakomelingen dichters worden. Verder vinden we in de ledenlijst Jan Walterius Rijns (1655?-1701) ("Walterus of Joannes-Walterus Reyns" in de genealogie), zoon van Jacobus en van Elisabeth vander Haeghen. Hij is het eerste familielid dat zich in 1668 aansluit bij de Thaboristen. Zijn broer Pieter Rens († 1706) ("Petrus of Pieter

Reyns" in de genealogie) laat zich eveneens inschrijven in het ledenboek in augustus 1682, maar vlucht later omwille van de epidemieën en onlusten de stad uit en vestigt zich te Waarbeke, waar hij werkt als landbouwer. (6)

Bekende kunstenaars

Het belang van een kwartierstaat of een stamboom is dus onontbeerlijk bij de studie van het ledenbestand. Ondanks dit gebrek aan genealogische voorkennis, kunnen we toch met grote omzichtigheid een eerste licht werpen op een aantal Geraardsbergenaars dat tot de Rederijderskamer is toegetreden. Een eerste vaststelling is dat heel wat personen er in terug te vinden zijn die niet alleen betrokken zijn geweest bij het culturele leven, maar ook op het vlak van het artistieke, politieke en sociaal-economische gebeuren in de Oudenbergstad. Op kunstzinnig vlak is hier al door C. Van Cauwenberge de naam van de bekende beeldhouwer Gabriel Gruppello (1644-1730) gevallen. Minder bekend is zijn stadsgenoot, de schrijnwerker-beeldhouwer Gillis de Ville († 1782), rederijker vanaf december 1735. Het kerkmeubilair in de kerk van het Onze-Lieve-Vrouw-hospitaal en de predikstoel en enkele biechtstoelen in Lodewijk XV-stijl in de Sint-Bartholomeuskerk zijn van zijn hand. (7) Verder maakt ook de Geraardsbergse schilder Petrus Ca-

(6) J.-L. RENS, *Stamboom van de familie Rens uit Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1971, p. 9-11, 19-20, 36-37, 50-51.

(7) M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen...*, p. 72-73.

nivé (1738-1823) ("Petrus Cannive" in het ledenboek) vanaf oktober 1762 deel uit van de toneelvereniging. De man is vooral bekend om zijn twee zichten van de gebouwen van de Sint-Adriaansabdij met de verdwenen abdijskerk. We vinden ook de naam van Jacobus Fris, die tot de gilde toetreedt op 10 augustus 1793. Gaat het hier om kunstschilder Jacob Fri(e)s (1774-1852), van wie de stad in 1797-1798 een viertal doeken aankoopt? ⁽⁸⁾ Het is niet denkbeeldig dat door dieper onderzoek meer lokale kunstenaars hier op het voorplan treden.

De notabelen

Naast kunstenaars vinden we in het ledenbestand van de toneelvereniging een prominente aanwezigheid van de notabelen van de stad. In de schepenbank vinden we de rederijders Jan van den Haute in 1661 en 1663, Jan Clerens in 1661, 1665-1668, 1670, 1672-1679, 1683-1697 en 1699-1700, Jan Craye ⁽⁹⁾ in 1676-1680, Philips van der Zee in 1673, Roelant van den Bossche in 1674, Damianus Roelofs in 1681-1688 en 1690-1694, Adriaen Mattijs in 1710-1711, Pieter van Handenhove in 1719 en 1725, Franciscus de Clippele in 1757-1758, Philippus van Ypersele in 1772 en Gerardus Vidts in 1792-1793. Adriaen Penninck is voorschepen in 1696 en voordien schepen in 1676 en in 1678-1680. Daarnaast tellen we in de Rederijkerskamer een aantal stadsontvangers, onder wie Joos de Temmerman in 1683-1696 en in 1702-1705, Waltherus Rens in 1697 en 1699-1701 en Adriaen Drosesbeke in 1674-1680. Deze laatste is ook nog schepen in 1667, 1673 en 1681-1682. Ingelbertus Roobaert is eveneens stadsontvanger

in 1668-1669, 1673 en 1681-1682, terwijl zijn zoon Jean Baptiste dan weer schepen is in 1686 en 1689-1690. Stadsontvangers kunnen ook hun diensten bewijzen binnen het bestuur van de Rederijkerskamer: Joos De Temmerman is "greffier an desen gilde" in 1687 en Ingelbertus Roobaert fungeert in 1686 als "onderballiu en griffier".

Maar het lidmaatschap van edelman Jacobus Octavius de Partz (circa 1690-1784) ⁽¹⁰⁾ tilt de Sint-Pietersgilde beslist naar een hoger prestige: hij is burgemeester van Geraardsbergen in 1741, 1743-1745, 1748-1750, 1753-1754, 1759, voorschepen in 1742 en 1746 en schepen in 1751-1752. Een andere gildebroeder die de magistratuur korte tijd leidt is meester Jacobus Frans de la Court († 1740): hij is voorschepen in 1709 en 1711 en burgemeester in 1706-1708 en 1710. ⁽¹¹⁾ Minstens twee burgemeesters van buiten de stad staan in het ledenboek: van Everbeek Adriaen Mehauens, rederijker vanaf augustus 1749 en van Idegem Josephus Bogaert († 1782), vanaf september 1767. Een bijzondere titel bij een paar gildebroeders duidt eveneens op hun hoog aanzien: zo is de hoger vermelde Jacobus de la Court "Pensionaris

ris deser stede" ⁽¹²⁾ en Petrus Jacobus Roobaert "Bailliu van de lande van Boullaere".

De adel

Het toetreden van een lid van de adel bezorgt de Rederijkerskamer aanzienlijk meer prestige. Met zes gildeleden De Partz, die zich tussen 1755 en 1762 aansluiten, en een lid uit de familie Della Faille, is deze bevoorrechte stand goed vertegenwoordigd in de confrérie. Het is een zekere Jean Paul de Partz (1712-1758) die omstreeks 1750 het kasteel van Viane, zoals we het nu nog kennen, laat bouwen ⁽¹³⁾.

De militairen

Personen met een militaire functie genieten onder het ancien régime een hoog aanzien. In het ledenboek vinden we minstens twee gildebroeders die met hun militaire titel nader worden omschreven. Het gaat om "Capitain op 't Lants recht" François Schailleé, aangesloten in juni 1669 en om regimentsofficier Carolus della Faille, gildebroeder vanaf februari 1768. De familie Della Faille behoort tot een oud adellijk geslacht, vandaar wellicht ook zijn aanzienlijke

Jacques Frans de la Court († 1740), voorschepen (1709, 1711), burgemeester (1706-1708, 1710) en stadspensionaris van Geraardsbergen, wordt gildebroeder op 3 juni 1678.

⁽⁸⁾ L. VANDER HEYDE, *Kunstpatrimonium abdij, hospitaal, stadhuis Geraardsbergen schilderijen*, Geraardsbergen, 1985, p. 176-177, 184-187, 232-237.

⁽⁹⁾ Volgens het ledenboek "Jan Craeye", zoon van Jan en aangesloten in februari 1674. Het is niet altijd duidelijk of het de vader of het de zoon is die het politiek mandaat bekleedt, gezien beiden dezelfde voornaam dragen en we hier enkel kunnen steunen op de toetredingsdatum..

⁽¹⁰⁾ G. IMBO, *De Partz, een aloud Artesisch adellijk geslacht. Schepenen en burgemeesters van Geraardsbergen (tussen 1610 en 1760). Kasteelheren van Viane (1650-1814)*, in *Gerardimontium*, 2005, nr. 202, p. 17-22.

⁽¹¹⁾ A. DE PORTEMONT, *Recherches historiques sur la ville de Grammont*, 1870, dl. II, p. 49-64.

⁽¹²⁾ Een stadspensionaris is een jurist die onder het ancien régime de magistratuur adviseert.

⁽¹³⁾ G. IMBO, *De Partz, een aloud Artesisch adellijk geslacht...*, p. 21-22.

bijdrage van 42 ponden voor *Jont de Gesellen* ⁽¹⁴⁾.

De clerus

Misschien niet meteen te verwachten, maar ook sommige leden van de clerus vinden we terug in het ledenboek van de Thaboristen. Onder hen Georgius de Poortere, "*Onderpastoor deser stede*", Bernardus Omipherus Van Ypersele, "*Prister ende licentiaat in beyde de Rechten*", Anthonius Huwaert, pastoor van Idegem en de presbyters Egidius Is. de Geijtere en Franciscus Joannes Abincq. Hoger in de kerkelijke hiërarchie vermelden we Pascalis de Pessemier (Rever. Pater Pascalis a sancto Spiritu) en Thomas van Bergen (Rever. Pater Thomas Aquinas), beiden prior van de karmelieten, respectievelijk van Geraardsbergen in 1739-1742 en van Mechelen. Beiden treden op dezelfde dag, 6 januari 1741, toe tot de Rederijkerskamer. ⁽¹⁵⁾ Door hun toedoen worden in september 1738 enkele beenderen van de Heilige Petrus uit Rome naar de Oudenbergstad overgebracht en in een ommeegang door de gilde feestelijk rondgedragen.

Vaak wordt, wellicht met enige trots, een nieuwe gildebroeder in het ledenboek uitvoeriger omschreven wanneer hij een hooggeplaatste functie in de maatschappij bekleedt. Dit geldt zeker voor Hyacinthe Jacques Jean de Partz (1732-1781) ("*Hya-shintus*" in het ledenboek), zoon van Jacobus Octavius en ingeschreven in mei 1762. Hij wordt in 1757 kanunnik

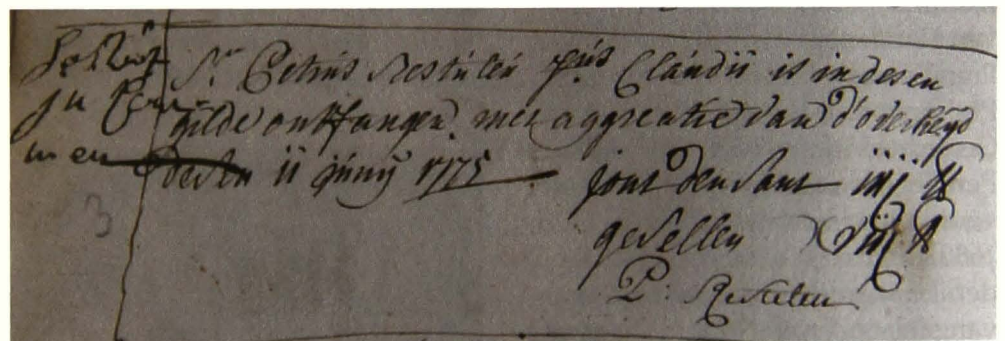
van Sint-Rombouts te Mechelen ⁽¹⁶⁾, twee jaar later secretaris van aartsbisschop de Frankenberg, in 1765 kerkelijk raadgever bij de Grote Raad van Mechelen en tenslotte in 1769 proost van het kapittel van de Sint-Romboutskathedraal. ⁽¹⁷⁾ Tenslotte nog te vermelden is Petrus Jozef Resteleu (1757-1828) ("*Petrus Resteleu*" in het ledenboek), rederijker vanaf juni 1775, priester, eerst coadjutor te Idegem (1782), dan pastoor, deken en synodaal examinator te Mechelen (1789) en na 1801 pastoor te Moorsel en daarna te Waarschoot. Zowel A. De Portemont als M. Van Kerckhoven vermelden hem als publicist, terwijl G. Imbo hem ook als prediker en pedagoog omschrijft ⁽¹⁸⁾.

De vrije beroepen

Welgestelde burgers, die we onder de vrije beroepen vinden, zijn meer dan welkom in de toneelgilde: ze bezorgen de vereniging niet alleen meer luister maar staan ook garant voor financiële ondersteuning en onverwachte schenkingen. Onder hen de advocaten Jacobus Frans de la

Court, Damianus Roelofs, Jean Baptiste Roobaert, Philippus van Ypersele en Egidius de Backer. Verder nog de advocaten bij de Raad van Vlaanderen: Franciscus de Clippele (1731-1781), grootbaljuw van Geraardsbergen en ontvanger van het Land van Aalst en Christiaan Diu († 1776), heer van Blaasveld, Danker en Fransbeke. Diu, die S. De Lange, omschrijft als "*een zeer sluw rechtsgeleerde met weinig scrupules*", is eigenaar van circa 43 ha bossen, meersen en landerijen in Opbrakel. Ook zijn echtgenote Philippine Josephine de Labije († 1783) laat zich in oktober 1749 in de gilde opnemen. In mei 1777 schenkt zij aan de Rederijkerskamer "*(...) een volkomen schoon althaer cieraet met het belt van den h. joannes nepomucenus*". Diu is, net als De la Court, coninckstabel in de Sint-Pietersgilde. Zijn erfgenaam Hendrik Christiaan Diu ("*Henricus*" in het ledenboek), advocaat en later procureur-generaal bij de Grote Raad van Mechelen, is sinds mei 1762 Thaborist. ⁽¹⁹⁾

Ook de notarissen laten zich niet ontbetuigd en hun aanwezigheid in de

Petrus Resteleu (1757-1828), priester, prediker en pedagoog, wordt "met aggratie van d'overheijd" opgenomen in de gilde op 11 juni 1775.

- ⁽¹⁴⁾ C. VAN CAUWENBERGE, *Het ledenboek van de Rederijkerskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634-1845). Deel 3: Het Naemboeck van de Thaboristen volledig ontsloten*, in *Gerardimontium*, 2011, nr. 239, p. 5-6: *Jont de Gesellen* is de bijdrage bestemd voor een traktatie van de andere rederijkers bij toetreding tot de toneelgilde en is doorgaans het dubbele van het *Santsgeld*. Bij Della Faille bedraagt het *Santsgeld* 12 ponden en is zijn traktatie dus meer dan het driedubbele.
- ⁽¹⁵⁾ M. VAN KERCKHOVEN, *De Geschoeide Karmelieten in het "Dal van Josaphat" te Geraardsbergen 1466-1796*, Geraardsbergen, 1978, p. 87-88.
- ⁽¹⁶⁾ C. VAN CAUWENBERGE, *Het ledenboek van de Rederijkerskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634-1845). Deel 2: Kroniek van de Thaboristen door de eeuwen heen*, in *Gerardimontium*, 2011, nr. 238, p. 22: naar aanleiding van zijn aanstelling als kanunnik wordt in augustus 1757 het treurspel 'Limella' opgevoerd, zie programmapolder.
- ⁽¹⁷⁾ G. IMBO, *De Partz, een aloud Artesisch adellijk geslacht...*, p. 20-21.
- ⁽¹⁸⁾ M. VAN KERCKHOVEN, *Noemenswaardige mannen en vrouwen...*, p. 137; G. IMBO, *Pierre Joseph Resteleu (1757-1828), priester, prediker, pedagoog en de naam Resteleu*, in *De Heemschutter*, 2001, nr. 179, p. 36-40.
- ⁽¹⁹⁾ S. DE LANGE, *De westelijke groene gordel van Opbrakel in het verleden: De Opbrakelse en Vloesbergse bossen*, in *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde*, dl. XXV, 1976, p. 222-223.

confrérie bezorgt de Sint-Pietersgilde meer prestige. Het gaat om Arnoldus Van Lierde (1673), Joannes Franciscus Van Rossem ("Joannis Francis" in het ledenboek) (1698) en Christiaan van Ypersele (1740). Het is notaris Van Lierde, die in 1715 de oude instelbrief van de Sint-Petrusgilde officieel bevestigt. ⁽²⁰⁾

De brouwers

Opvallend is de sterke aanwezigheid van de brouwersstand in de Kamer van Rhetorica. De lokale bierproducenten behoren tot de rijke stand en zijn vaak vertegenwoordigd in het bestuur van de stad. Sterk present is het brouwersgeslacht Vanden Herweghe ("Van Den Herreweghe" in het ledenboek). Deze familie is uitbater in de 17de en 18de eeuw van brouwerij *De Catte*, gelegen op de hoek van de Grotestraat en de Kattestraat tegenover de gebouwen van het voormalige Onze-Lieve-Vrouwshospitaal. Lieven vanden Herweghe († 1705?), gildebroeder vanaf mei 1687, is schepen in 1685-1686 en 1690-1697, zijn zoon Adriaan (1679-1740), togetreden in januari 1698, is stadsontvanger in 1718-1723 en schepen in 1724, 1726, 1731-1732, 1738-1739. Daarnaast is hij in 1735 belastingontvanger van het Land van Aalst voor het district Geraardsbergen. In november 1734 treedt zijn vrouw Margaretha Van Den Branden († 1760) ("Anne Maria Van Den Branden" in het ledenboek) toe tot de gilde. Een van hun zonen, Judocus vanden Herweghe (1710-1763), die een eigen brouwerij opstart in de Denderstraat, wordt gildebroeder in september 1740, is ontvanger van het Begijnhof en maakt deel uit van de schepenbank in 1750-1753. Ook diens echtgenote Pieternelle van der Vynckt († 1763) ("Piternelle van der Vinck" in het ledenboek) sluit zich in juli 1742 aan bij de Thaboristen. Adriaan vanden Herweghe is achter-eenvolgens prince (1710) en griffier in 1713-1733 van de Rederijkerskamer, zijn zoon Judocus is opperdeken

in 1741-1744 en prince in 1741-1749.

"Meester braúwer" Mattheus Verhaeghe (1718-1776), in feite de overbuur van Vanden Herweghe in de Grotestraat, voelt zich eveneens geroepen tot het toneellevens en sluit zich aan bij de Thaboristen in april 1755, zijn echtgenote Joanna Adriana Coene (1718-1771) ("Joanne Coenne" in het ledenboek) volgt zijn voorbeeld in juli 1757. Verhaeghe wordt prince van de gilde en is schepen van Geraardsbergen in 1766-1771. In zijn overlijdensjaar 1776 dreigt hij met een rechtszaak voor de Raad van Vlaanderen wanneer hij niet het verschuldigde bedrag van 1.394 gulden 1 stuiver en 2 oorden van de gilde krijgt voor de levering van bier en de bouw van een nieuw theater. Zijn zoon François Jean Verhaeghe (1744-1820) neemt niet alleen de roerstok over, maar wordt eveneens in december 1763 gildebroeder en zetelt in de schepenbank in 1777-1779 en opnieuw als patriot in 1790.

Een andere brouwer die in 1671 opgenomen wordt in de "gylde van rethorica" is Frans de Ruijter († 1725). Hij baat tot 1718 een brouwerij uit nabij de Buizemontpoort. In 1680 staat hij bekend als proviseur van de Lazarij en als pachter van zijn majesteit voor de port op de bieren en de wijn van het district Geraardsbergen. De Ruijter is de schoonvader van Pieter van Santen (1692-1764), die in de bronnen meermaals als brouwer vermeld staat maar wellicht zelf niet over brouwketels beschikt doch voor eigen consumptie mag brouwen in een stadsbrouwerij. Van Santen is al op jonge leeftijd rederijker, zijn echtgenote Magdalena van den Bemden ("Madelenne van den Bemden" in het ledenboek) zal hem vele jaren later in oktober 1749 in de gilde vervoegen. Van Santen is prince in 1753-1761.

Jacobus de Bruyne, togetreden tot de gilde in juni 1737, kunnen we ook in verband brengen met de lokale bierproductie. Op 1 juni 1749 krijgt

hij de opdracht het brouwgerederschap van brouwerij *de Catte* naar waarde te schatten. Wellicht is hij verwant met Adriaan de Bruyne, die als brouwer in de bronnen vermeld staat.

Tenslotte vermelden we nog Arnoult Moens ("Arnout" in het ledenboek), die zich in augustus 1684 laat opnemen in de confrérie. In 1693 staat hij bekend als brandewijnstoker, in 1710 is hij eigenaar van een brouwerij "gestaen ende geleghen bij de gendsche poorte". Daarnaast is hij uitbater van herberg *Den Aerent* in de Vredestraat. Herbergiers, zoals verder blijkt, zijn sterk vertegenwoordigd in de Rederijkerskamer.

De nauwe betrokkenheid van de brouwers met het lokale verenigingsleven maakt van hen populaire figuren binnen de eigen grenzen van de stad. Niet verwonderlijk dat we een aantal onder hen ook terugvinden in andere lokale gilden. Zo maken Adriaan en zijn zoon Judocus vanden Herweghe, Frans de Ruijter en Mattheus Verhaeghe deel uit van de Sint-Jorisgilde, Mattheus Verhaeghe van de Sint-Huibrechtsgilde en Judocus vanden Herweghe van de Sint-Adriaansgilde.

De herbergiers

Theater en drank zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Na de repetities wordt meestal afgezakt naar een kroeg waar nog tussen pot en pint een nabespreking volgt. Het hoeft ons dan ook niet te verbazen dat we heel wat herbergiers in het ancien régime in het ledenbestand van de toneelgilde terugvinden. De lijst is vermoedelijk heel wat langer, maar een eerste verkennende zoektocht levert ons voor de 18de eeuw in alfabetische volgorde, samen met het jaar van toetreding, de volgende kroegbazen op: Guillaume Bogaert van *Den Radijs* (1768), Jacobus Bruijneel van *Het Groot Landhuijs* (1772), Bartholomeus de Bruijne van *Den Oliphant*

⁽²⁰⁾ Een aantal randgegevens over de Thaboristen die in dit artikel vermeld staan zijn te vinden in A. BATSELIER, *Kroniek van het toneel en van het letterkundig leven te Geraardsbergen (1416-1808)*, Geraardsbergen, 1976.

(1715), Joannes Franciscus Goddefroij van t' Keijzers-hof (1764), Josephus Herregodts van Den Oeijvaert (1763), Joannes Baptiste de Wever van Den Gauden Abel (1783), Joannes Saligo van Het Storte-Karreken (1762), Joannes Baptiste Schollaert van Den Arent (1713), Joannes Baptiste van Damme van Den Koning van Spagnien (1768), Pieter van de Maele van Den Bonten Osse (1729), Franciscus van Huffel van Den Franschen Schilt (1762), Jacobus Waegeman ("Jacobus Waegemans" in het ledenboek) van Sinte Crispijn (1770) en Geeraert Willekens van Den Mooraaen (1717).⁽²¹⁾

Behalve Bartholomeus de Bruijne⁽²²⁾ die *capitijn* van de gilde is in 1730, getuigen de meesten van weinig engagement door geen enkele bestuursfunctie op te nemen.

De nijveraars

De industriële ontwikkeling van de regio komt pas op gang tijdens de eerste helft van de 19de eeuw, toch zijn al eerder - zij het vrij bescheiden - kleine eenmansbedrijfjes aan de slag.

Onder het Oostenrijks bewind wordt een gunstig economische politiek gevoerd en krijgen ondernemende nijveraars als Antonius Albrecht van Santen (1734- 1792) ("Anthon"

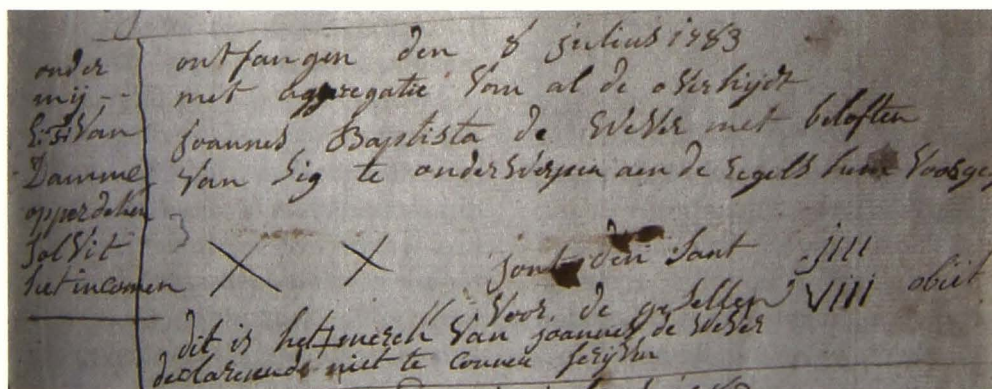
in het ledenboek) alle kansen om een eigen nijverheid te beginnen. In 1776 start hij nabij de Lessensepoort met een papiermolen, maar al veel eerder, in juli 1757, treedt hij net als zijn ouders - dit zijn de voornoemde Petrus van Santen en Magdalena van den Bemden - toe tot de Thaboristen. Vermoedelijk zal ook zijn echtgenote Joanna Catharina van Hoorde ("Joanna van Hoorden" in het ledenboek) na hun huwelijk zich in juni 1761 in de gilde laten opnemen. De man, die aan de wieg staat van twee eeuwen papier- en kartonnijverheid te Geraardsbergen, maakt nog deel uit van de schepenbank in 1782-1792.⁽²³⁾ Onder de familieleden Rens tellen we enkele rederijkers die een blauwververij uitbaten. Joannes Reyns beschikt daarnaast over een olie- en kalandermolen. Gerardus Dara (1736-1811), gildelid vanaf januari 1757, en Caerel Willekens, toegetreden in april 1738, zijn eveneens blauwverver. Joannes Baptiste vanderbeken, in juni 1782 als rederijker ingeschreven, is uitbater van een blekerij aan de Paardenmarkt.⁽²⁴⁾ Tenslotte vinden we in het ledenboek Guilielmus Spitaels (1744-1803) ("Ghileremus" in het ledenboek), die op de Markt een hoedenmakerij uitbaat. Hij treedt toe in april 1762.

Andere beroepen?

Het weinig begerenswaardig ambacht of beroep dat sommige rederijkers uitoefenen staat slechts sporadisch opgetekend in het ledenboek. Er is sprake van "beenauwer", "paruckmaker", "kleremaecker", "knecht" ... Van de meeste Thaboristen komen we hun professionele bezigheid niet te weten en wellicht is dit voor de griffier ook niet belangrijk zolang daar geen hoge status mee gepaard gaat. Verder onderzoek zou ons meer inzicht moeten bieden hoe de gildeleden naast het toneelgebeuren hun dagelijkse kost verdienen.

Nabeschouwing

Het ledenboek van de Thaboristen biedt ons over een tijdspanne van drie eeuwen meer dan 1.500 namen van stadsgenoten die zijn opgenomen in de confrérie. Het toneelleven speelt in die tijd voor een groot deel van de stadsbevolking een belangrijke rol als forum voor vermaak, cultuur en kennis. Van de meeste gildeleden kennen we niet meer dan de toetredingsdatum, met wat geluk ook hun directe verwantschap en hun overlijdensdatum. In dit eerste verkennend onderzoek wordt een aantal Geraardsbergenaars uit het ledenboek belicht die al eerder in andere publicaties zijn vermeld. Het gaat dan meestal om personen die omwille van hun status, beroep of verdiensten vermeld worden. Maar het gros van de leden van de toneelgilde blijft vooralsnog onbekend. Uit een resolutie van 25 mei 1777 vernemen we overigens dat de gilde nog een aantal ongeletterden telt. Het echte studiewerk moet dus nog gebeuren door zich toe te spitsen op grondig genealogisch onderzoek en kan mogelijk het onderwerp uitmaken van een nog te schrijven proefschrift. ■

Joannes Baptiste de Wever, waard van 'Den Gauden Abel'; "declareert niet te connen scrijven" wanneer hij zich op 8 juli 1783 aansluit bij de Thaboristen.

⁽²¹⁾ Alle gegevens over brouwers en herbergiers komen uit: J. DE RO, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, Geraardsbergen, 2005.

⁽²²⁾ Ook zijn echtgenote Joanna Tresia Meinfou († 1770) treedt toe tot de Thaboristen in november 1734.

⁽²³⁾ Deze papiermaker wordt uitgebreid behandeld in het werk in voorbereiding: J. DE RO, *Monumenten van papier en karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op de leest van papiermakers, drukkers en fotografen* (uitgave door Gerardimontium voorzien voor september 2012).

⁽²⁴⁾ J. DE RO, *In de schaduw van het "Manchester van het Vasteland": textielbedrijven te Geraardsbergen in de XIXe eeuw*, in *De Heemschutter*, 2003, nr. 189, p. 15-17.